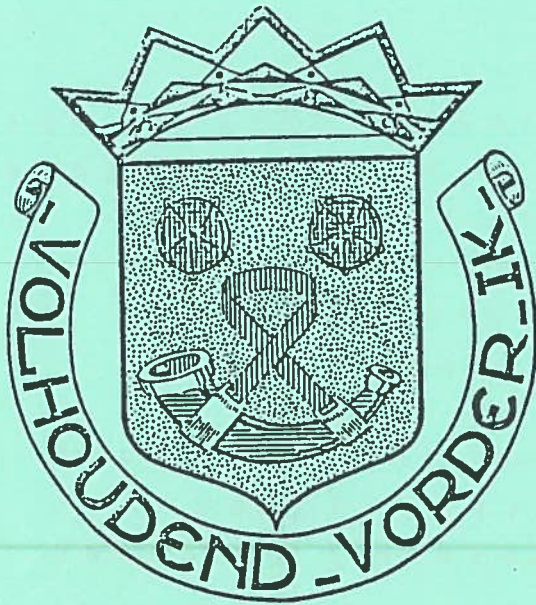


"88 3-1

februari 1908



Heemkunde-Kring

Amalia van Solms

# W A T   W I L   D E   H E E M K U N D E K R I N G   ?

Zich bezig houden met het erfgoed van onze gemeenten, met de bedoeling

- onze kennis ervan te vergroten
- het waardevolle uit vroegere tijden te beschermen / behouden
- onze verbondenheid met het verleden te beleven
- de verzamelde gegevens vast te leggen voor de toekomst
- de belangstelling voor het heem zo breed mogelijk te wekken

## VOORWOORD

---

Op 7 januari hebben wij onze algemene ledenvergadering gehouden.

Ondanks de matige belangstelling is er uitvoerig van gedachte gewisseld over het programma van dit jaar.

Uit naar voren gebrachte ideeën is het programma voorgesteld.

Een aantal vertrouwde zaken komen natuurlijk terug. Gelukkig zijn er ook nieuwe elementen aan toegevoegd. Het jaarprogramma vindt u terug in deze nieuwsbrief.

Wij hopen dat onze leden de activiteiten zullen bezoeken of er zelf actief aan deelnemen. Uw vrienden of kennissen zijn natuurlijk ook van harte welkom. Breng ze dus gerust mee.

Na afloop van de algemene ledenvergadering hebben wij nog prachtige dia's over onze gemeente bekeken. Mevr. Van den Burg, bedankt voor het beschikbaar stellen van deze dia's. Het was zeer de moeite waard.

A. Jacobs  
voorzitter

AGENDA	1988
--------	------

We streven naar overzichtelijkheid in de planning van de activiteiten. Daarom voorzien we een activiteit om de twee maanden, op de eerste donderdag.

Ten gepaste tijde ontvangt u een uitnodiging, waarop plaats en tijdstip van aanvang. Tevens raden wij u aan 'Ons Weekblad' in de gaten te houden.

Maart	3 : lezing genealogie
Mei	7 : lentewandeling
	? : uitstap naar Thorn
Juli	7 : bezoek museum Tempelhof Beerse
September	8 : lezing 'Bels lijntje' (?)
November	3 : vertellers, verzamelaars
	o. a. Ad Jacobs : munten

Voor de bestuursvergaderingen hanteren wij hetzelfde principe : om de twee maanden de eerste donderdag. Dit komt neer op:

April	7
Juni	2
Augustus	4
Oktober	6
December	1

Agendapunten voor deze bestuursvergaderingen kan iedereen ten alle tijde deponeren bij het secretariaat:

Spoorpad 8 5111 BW Baarle-Nassau tel. 8133

## DE "CONSCRITS" VAN NAPOLEON

In het stadsarchief van Hoogstraten wordt een document bewaard dat eigenlijk betrekking heeft op Baarle. Het gaat om een lijst van dienstplichtigen uit Baarle-Hertog voor het leger van Napoleon in het Jaar XII (1803-1804). Verwonderlijk is dit echter niet. Onder het Franse bewind kreeg de rechterlijke en administratieve indeling in departementen, arrondissementen en kantons vorm. Baarle-Hertog viel en valt nog onder het kanton Hoogstraten. Hierdoor was het mogelijk dat dit document in de hoofdplaats van het kanton bleef.

De oorlogen van Frankrijk vergden zeer veel manschappen onder de wapens. Een leger uitrusten op basis van vrijwilligers was al verleden tijd. Op 3 september 1798 werd de wet op de dienstplicht goedgekeurd. Ze legde elke jonge vrijgezel een militaire dienst op vanaf zijn 20ste jaar, zonder loting of mogelijkheid tot vervanging (dit laatste wel vanaf 8 maart 1800). In vreedestijd was de dienstplicht beperkt tot 5 jaar. In oorlogstijd was de duur onbeperkt. Napoleon bepaalde nadien dat uit een lijst met alle mannen tussen 16 en 25 jaar het soldatencontingent zou geloot worden.

Niet iedereen was verheugd om voor een vreemde bezetter te vechten en meer dan waarschijnlijk te sneuvelen of om te komen door ziekte en ontbering. Men was bovendien niet gewend aan de militaire dienstplicht, die onder de Oostenrijkse overheersing niet bestond. Het besluit om in 1797 200.000 dienstplichtigen op te roepen

leidde dan ook tot opstand: "de Boerenkrijg". De resultaten van de verplichte inschrijving of onscriptie waren miniem. Op 17.000 opgeroepen dienstplichtigen in 1799 kwamen er maar 5.550 in de regimenten terecht en onder deze 5.550 telde men dan nog meer dan 2.000 deserteurs. In 1802 was de toestand enigszins veranderd, toch waren er nog meer dan 50% weerspanningen in de meeste departementen en de huidige provincie Antwerpen sloeg het record: op 2.092 ingeschreven conscripts waren er maar 412 die zich aanboden. In 1805 stuurde Napoleon de prefect van het departement van de Beide-Neten (nu prov. Antwerpen) een brief. Hij wees hem op het feit dat zijn departement het slechts de reglementen opvolgde. Toch ontbrak het niet aan middelen om de weerspanningen tot andere gedachten te brengen. Elk individu dat schuldig werd bevonden aan desertie werd tot de doodstraf veroordeeld. Maar het mocht allemaal niet baten. Zelfs als ze ingelijfd waren, pleegden de soldaten vaandelvlucht zodra ze een grens naderen waar ze asiel konden krijgen, zoals het regiment dat in juli 1805 naar de Bataafse Republiek vluchtte. Erger nog, meer en meer conscripts verminkten zichzelf om aan het leger te ontsnappen.

Tegen die achtergrond moet de oproep van de Baarlese jongemannen gezien worden. Onder de lichte van de 20-jarigen van het Jaar XII (1803-1804) vielen 8 Baarlenaren. De lijst vermeldt hun naam, voornamen, beroep, geboorteplaats en datum, officiële verblijfplaats, naam en voornamen van de ouders en hun domicilie. Hieronder volgt de lijst met de gegevens in die volgorde:

Nicolas Oomen, landbouwer, B-N, 2-12-1782, B-H,  
Guillelmus + Françoise Princen, B-H, aanwezig.

Adrien Kuijpers, landbouwer, B-H, 7-1-1783, B-H,  
Jean + Jacoba Peeters (beide overleden), B-H,  
aanwezig.

Joseph Hendrickx, B-H, 23-2-1783, B-N, Adrianus  
Norbertus + Jeanne Marie Van Reuth (overleden),  
B-H, meer dan twee jaar afwezig.

Jean Hubert Wouters, landbouwer, B-N, 26-2-1783,  
Alphen, Jean + Jacqueline De Rooij, B-H, meer  
dan een jaar afwezig.

Jacques Henrij Van Gilse, landbouwer, B-H, 2-3-  
1783, B-N, Jean Pierre + Lucie Cath. Dingemans  
(overleden), B-H, twee jaar afwezig.

Bernard Corneil Van Lier, schoenmaker, B-H, 17-  
4-1783, B-H, Arnould + Petronille Wouters (beide  
overleden), B-H, aanwezig.

Adrien Jansen, landbouwer, B-N, 27-5-1783, B-N,  
Corneil + Anna Marie Havermans, B-H, afwezig  
sinds een jaar.

Dionise Reijbosch, wever, B-H, 5-7-1783, B-H,  
Corneil + Jeanne Nijssen (beide overleden), B-H,  
aanwezig.

Geboorteplaats of actuele verblijfplaats waren  
niet van belang om opgeroepen te worden. Het  
enige criterium was de woonplaats van de ouders.  
In Baarle was de situatie hetzelfde als in de

rest van het land. De helft van de dienstplichtigen kwam niet opdagen. Het valt op dat enkel de 4 jongemannen die in Hertog woonachtig waren, zich ook daadwerkelijk aanboden. De anderen verbleven niet op het grondgebied van de Zuidelijke Nederlanden en konden daardoor uit de greep van de gendarmerie blijven. Ruitersjafdelingen patrouilleerden immers tot in de verst afgelegen gehuchten naar ondergedokenen. Waarom gaven de Hertogse jongens zich wel aan en verdwenen ze niet over de grens naar de Bataafse Republiek. Waarom doken ze niet onder? Deden ze dat uit angst voor represailles tegenover hun ouders? Deze factor kon meespelen, zeker omdat vanaf 1805 een wet toeliet soldaten (garnisaires) te logeren in de huizen en op kosten van de gezinnen waarvan een conscrit zich niet had aangeboden. Niet zelden gaan feiten wetten vooraf. De redenering gaat echter alleen op voor Nicolas Oomé. De ouders van de drie andere jongens van Baarle-Hertog waren reeds gestorven. De reputatie van de ruitersjafdelingen die ongenadig jacht maakten op de ondergedokenen, zal ongetwijfeld een rol gespeeld hebben in het aanvaarden van hun lot. Wat voor een toekomst wachtte hen bovendien als 20-jarige wees? Het is ook niet zeker of de gegevens van de lijst stroken met de waarheid. De 4 onderduikers hadden allen nog minstens één ouder in leven. De ouders konden hun kind in bescherming nemen door een valse verblijfplaats op te geven. Er zijn dus vele conclusies te trekken uit deze tabel. De voornaamste constatering is echter dat men zeer voorzichtig moet zijn bij de interpretatie van dergelijke gegevens, hoe interessant ze ook mogen zijn.



Op 5 december 1803 ondertekende J. P. van Gilse, burgemeester van Baarle-Hertog, de lijst...

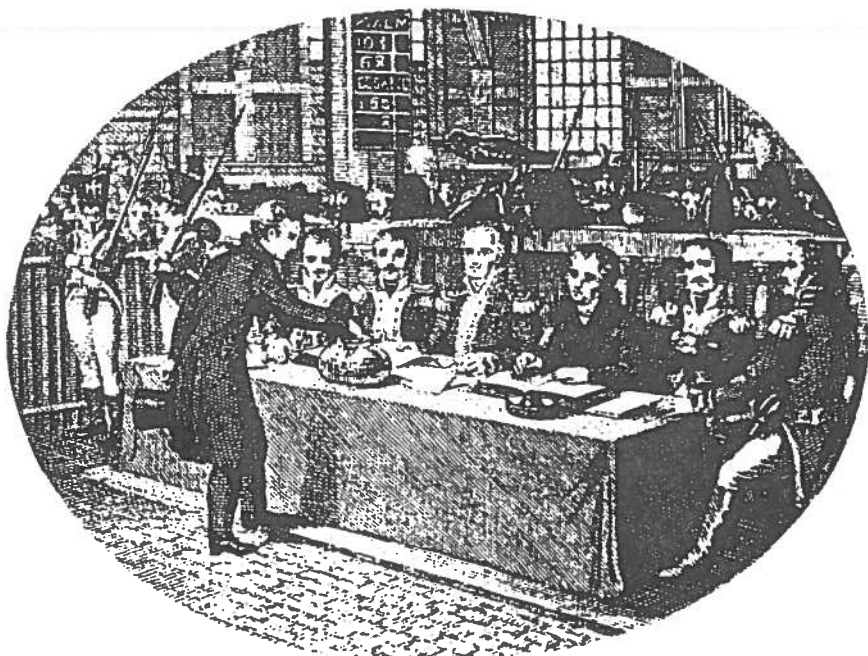
Bron

HOOGSTRATEN. GEMEENTE-ARCHIEF. VII. Franse periode. Nr. 194.

Geraadpleegde werken

K. C. PEETERS. Soldaten van Napoleon. Antwerpen, 1977.

Kroniek van België; Antwerpen, 1987.



*Een loteling voor de conscriptie in de Amstelkerk te Amsterdam, 1811. Gravure van E. Schmetterling naar H.P. Oosterhuis. (Rijksprentenkabinet, Amsterdam.)*

## LEZING GENEALOGIE : 3 maart

Donderdag 3 maart zal dhr. B. Peters uit Antwerpen een lezing brengen over genealogie of stamboomonderzoek.

In deze inleiding zal hij de volgende punten behandelen:

- Wat is genealogie
- Maatschappelijke betekenis
- Verschillende mogelijkheden
- Hoe begin je eraan?
- Belangrijkste bronnen
- Gegevensverwerking

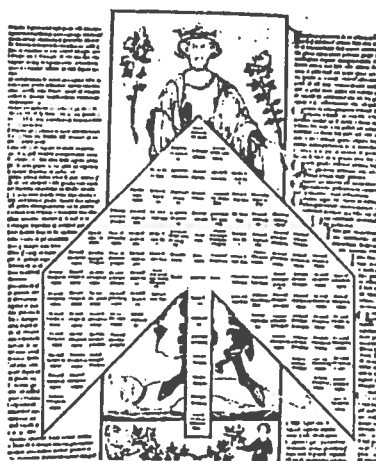
Genealogie is de wetenschap die de oorsprong, de opvolging en de verwantschap van families bestudeert. Het resultaat van die wetenschap is de geslachtslijst of de stamboom.

Altijd hebben mensen belangstelling getoond voor hun afkomst; ook het Oude en het Nieuwe Testament bevatten genealogiën. Genealogie werd van zeer praktisch belang in de middeleeuwen, toen de kerk huwelijksbeletselen van aan- en bloedverwantschap vaststelde en toen kandidaten voor hoogadellijke waardigheden moesten bewijzen het vereiste aantal kwartieren te bezitten; ook moest men erfrecht met een genealogie kunnen staven. In de 13de eeuw kwamen ook familienamen voor niet-edelen in gebruik. Dit had tot grotere juistheid en duidelijkheid in de geslachtslijsten kunnen leiden, maar eerezucht verleidde dikwijls tot vervalsing, hetgeen aan de genealogie eeuwen lang het predikaat van onbetrouwbaarheid gaf.

De theoretische grondslag voor de genealogie werd in 1788 gelegd door de Duitse historicus J. C. Gatterer in zijn studie Abriss der Genealo-

gie; de wetenschappelijke opzet ervan vond zijn oorsprong bij de Duitse historicus Ottokar Lorenz in zijn boek Lehrbuch der gesamten wissenschaftlichen Genealogie (1898).

Wilt u meer weten over dit onderwerp of bent u van plan de stamboom van uw eigen familie te reconstrueren, kom dan op 3 maart naar café 'de Lindeboom'. De lezing begint om 20.00 uur.



de genealogie van Christus  
opgesteld door Pierre de Poitiers  
(Frankrijk, ca. 1300)

**BEDANKT!**

Bij deze wil het bestuur al degenen die de heemkalender 1988 samengesteld, verkocht en gekocht hebben, van harte bedanken voor hun inzet. In totaal zijn er 1094 kalenders verkocht.

## EEN GAAF STUKJE GEREEDSCHAP, MAAR...

Gust Haagen - lid van onze vereniging is een rasechte verzamelaar. Zijn collectie ansichtkaarten van Baarle zijn bijna uniek. Ook heeft hij grote aantallen gedachtenisprentjes van overledenen.

Weinigen weten waarschijnlijk dat Gust op rommelmarkten en Koopdagen ijverig speurt naar hamers. Die spaart hij nl. ook! Hij heeft er al in vele vormen, maten en gewichten.

Zijn interesse gaat echter ook uit naar andere, vooral wat vremde gereedschappen.

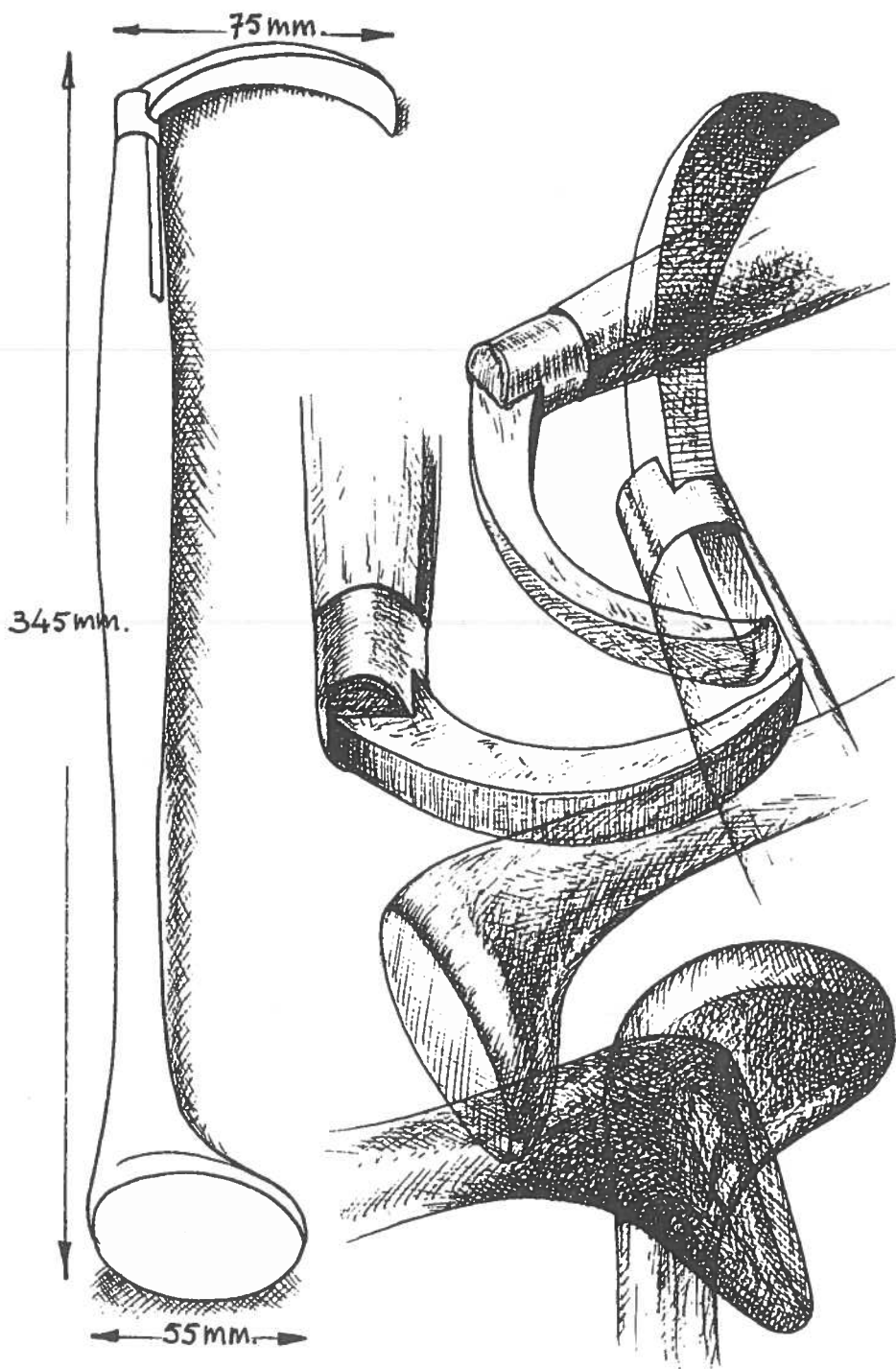
Zo vond hij vorig jaar op een Tilburgse rommelmarkt een heel mooi stukje gereedschap.

Een ijzeren "haak", licht gebogen en geslepen als een beitel, zit stevig verankerd in een mooi gevormd en puntgaaf afgewerkt houten handgreep, die sierlijk verloopt naar een knotsvormig eindstuk. Het hele instrument is slechts 34,5 cm lang. Vreemd is ook, dat de knotsvorm een absoluut vlakke "onderkant heeft.

Tot nu toe slaagde Gust er niet in te achterhalen welke functie dit gereedschapje gehad heeft of bij welk ambacht het thuishoorde.

Wie helpt hem aan een antwoord?

Elke informatie is welkom bij :  
Gust Haagen  
Alphenseweg 7/b  
5111 NA Baarle-Nassau  
tel. (04257)-9973



## TENTOONSTELLING ARCHEOLOGIE IN BAARLE

Op 11 december 1987 wisten 20 toehoorders zich een weg te vinden doorheen een echte Londense mist naar de Openbare Bibliotheek Baarle, waar de opening van de tentoonstelling plaatsvond. Dhr. Hardeveld, voorzitter van de heemKundekring van Alphen en Riel, was verzocht om als gast-spreker te fungeren. Hij gaf op een ongedwongen en plezierige wijze een beeld van het dagelijks leven in de prehistorie met behulp van aansprekende dia's.

De tentoonstelling was ingedeeld in een theoretisch en praktisch gedeelte.

Een tijdlijn gaf weer welke indeling in periodes de archeologie hanteert. Bij elke periode stond genoteerd: Kenmerken van de mensen, welke materialen ze gebruikten, revolutionaire vernieuwingen. Ook werd aanschouwelijk aangetoond hoe materialen in de bodem verzeild geraken en mogelijk weer aan de oppervlakte komen.

Onze voorouders cremeerden de overledenen en bewaarden hun as in urnen, die in grafheuvels werden bijgezet. In Baarle werden drie grote begraafplaatsen onderzocht: Bedafse heide, Molenheide, Tommel. Foto's en tekeningen van gevonden urnen waren aanwezig.

Geslaagde opgravingen in 1950-1951 bewijzen dat reeds in de 8<sup>e</sup> eeuw er een christelijk bedehuis was in Baarle. In de loop der eeuwen groeide de kapel in omvang (schip: 21 op 9m), zoals een pentekening van 1790 aantoont. Ook was te zien dat de huidige kapel is gebouwd op de fundamente van deze grote kapel. Foto's gaven een beeld van de opgegraven resten.

Het Kasteel Bruheze op Loveren werd reeds in 1358 vernoemd, maar slecht vanaf de 15<sup>e</sup> eeuw is

er sprake van een "echt" kasteel. Het gehele landgoed telde bijna 10 ha. Een bekendmaking van verkoop gaf een idee van uitzicht en omvang van kasteel en landgoed. Rond 1872 werd het vervallen slot gesloopt.

Maquettes, ontleend uit het Streekmuseum te Alphen, gaven aan hoe een grafheuvel er uit ziet en volgens welke methode de heuvel onderzocht wordt.

In een toonkast werden een afslag, een kling, een pijlpunt, een vaas en een stenen bijl tentoongesteld.

De inrichters willen alle personen die deze tentoonstelling mogelijk hebben gemaakt hartelijk danken voor hun bereidwilligheid.

TOEGANG ARCHIEF BAARLE-NASSAU

Voor diegenen die iets in het archief willen opzoeken, vermelden hieronder de data waarop streekarchivaris A.M.C. Zom dit jaar aanwezig is op het gemeentehuis, telkens op maandag en dinsdag van 10.00 tot 16.30 uur.

21 en 22 maart  
18 en 19 april  
16 en 17 mei  
13 en 14 juni  
11 en 12 juli  
8 en 9 augustus  
5 en 6 september  
3 en 4 oktober  
31 oktober en 1 november  
28 en 29 november  
26 en 27 december

## VAN DE ARCHIVARIS...

"Het archief van de Kring groeit gestadig aan met informatie over Baarle en Brabant", stond te lezen in ons vorige bulletin. Dat klopt. Voor 1987 zijn de volgende aanwinsten te noteren:

J. RENES. West-Brabant: een cultuurhistorisch landschapsonderzoek.

W. JAPPE ALBERTS, A. G. VAN DE STEUR. Handleiding voor de beoefening van lokale en regionale Geschiedenis.

W. J. FORMSMA, F. C. J. KETELAAR. Gids voor de Nederlandse archieven.

H. VAN OERS e. a. Veel vermaak en weinig wol. De geschiedenis van de Tilburgse Kermis.

R. VAN LAERE. Driek.

Stg. Brabants Heem. Register op het tijdschrift Brabants Heem jaargang 1 t/m 33 (1949 t/m 1981).

Taxandria. Jaarboek van de Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige Kring van de Antwerpse Kempen, 1986.

### TIJDSCHRIFTEN

-----  
Brabantia, cultureel tijdschrift van Noord-Brabant. 1987, jg. 36.

De Runstoof, periodiek van de Alphense heemkundekring 'Carel de Roy'. 1987, jg. 10.



Brabants Heem. 1987, jg. 38.

We breidden onze werken met betrekking tot Baarle uit met kopieën van de volgende uitgaven:

F. VAN DER PERREN. Historische schets van Baarle-Hertog (uitgegeven ca. 1915)

P. GOLDSCHMIDT. Histoire d'une Station Radiotélégraphique 1915-1918 (uitgegeven 1946).

P. J. GOETSCHALCKX. Baarle-Hertog en Zondereigen. - Bijdragen tot de geschiedenis bijzonderlijk van het aloude Hertogdom Brabant. 1908, jg. 7, p. 581-632.

Pastoor VAN HERDEGOM. Annales et Documenta Pastoratus de Baarle 1648-1667.

Hiervoor danken we D. Doornbos, de gemeente Baarle-Hertog en de paters van de H. Geest in Gemert.

Het wachten is nu op een eigen huisvesting, waar al deze boeken, tijdschriften en artikelen uitgesteld en geraadpleegd kunnen worden.

PAALKOP

Wijlen rector J. P. H. van den Broek heeft nog een versierde paalkop van het kasteel Bruheze te Loveren gered. Deze stond of staat nog in de tuin van een boerderij aan de Oordeelsestraat te Baarle-Nassau. WAAR?

Wie meer weet over deze paalkop, gelieve te bellen naar F. Raeijmaekers, tel. 014/699624

OPROEP

Op 3 november is een avond gepland waarop verzamelaars en vertellers hun verzameling kunnen tonen en hun zegje mogen doen.

Voorzitter Ad Jacobs heeft zijn medewerking reeds toegezegd. Hij zal zijn muntenverzameling tentoonstellen en toelichten.

Leden die verwoede verzamelaars zijn of die verhalen willen vertellen, kunnen zich opgeven bij de werkgroep interview.

Contactadres: A. Gulickx, Molenstraat 13,  
Baarle-Hertog, tel. 014-699220.

WERK GROEP 1000 JAAR BAARLE

De werkgroep 1000 jaar Baarle krijgt vorm. Verschillende leden hebben zich opgegeven om actief mee te werken aan de uitgave van een boek. Paul Spapens, medewerker bij 'Het Nieuwsblad', heeft aangeboden om de werkgroep met raad en daad bij te staan.

Geïnteresseerden kunnen zich opgeven bij het secretariaat: M. Voeten, Spoorpad 8, Baarle-Nassau, tel. 04257-8133.

OPROEP

Jeroen Geerts vraagt of er nog leden geïnteresseerd zijn om in de werkgroep archief mee te werken.

Contactadres: J. Geerts, Bosstraat 5 5113 BR  
Ulicoten tel. 04249-393

# W A T   D O E T   D E   H E E M K U N D E K R I N G   ?

Z i j   o r g a n i s e e r t  
v e r s c h i l l e n d e   a k t i v i t e i t e n ,  
v o o r   e l k   w a t   w i l s .

Voor de licht-geïnteresseerden o.a. :

- lezingen en voordrachten
- oude films over onze dorpen
- excursies
- natuurwandelingen

Voor de meer actieve leden bovendien W E R K G R O E P E N ,  
die zich met één bepaald aspect bezighouden.

Op dit moment zijn er de werkgroepen

- archiefonderzoek
- inwoners interviewen
- kunst
- ons spoor- en wegennet
- bijzondere gebouwen
- ons landschap
- prehistorie
- Ulicoten

maar ook andere werkgroepen zijn mogelijk,  
afhankelijk van de interesse van de leden.

## KONTAKTADRESSEN

Baarle : M. Voeten - Wouters  
Spoorpad 8  
5111 BW Baarle-Nassau  
Tel. : 04257-8133

Ulicoten : J. Geerts  
Bosstraat 5  
5113 BR Ulicoten  
Tel. : 04249-339

Zondereigen : ?

Castelré : ?